

detaljeret og spændende indblik i jernværksarbejderne og deres familiers dagligdag.

Essemyr har lagt sin undersøgelse komparativt an, idet han konsekvent følger ernæringsforholdene for tre grupper af arbejdere, smede, der dog er opdelt i mestre og svende, faste daglejere og værkets kulsviere. Undersøgelsen dokumenterer ikke overraskende, at ernæringsforholdene kun var fuldt tilstrækkelige for smedene. Der var dog ikke tale om egentlig underernæring for de to andre grupper. Mere bemærkelsesværdigt er det, at undersøgelsen tyder på en relativ uforandret ernæringssituation i den lange undersøgelsesperiode, idet der dog i perioden 1820-40 var en tendens til en forskydning mod en større vægt til vegetabiliske frem for animalske fødevarer. Det var en forskydning, som med datidens normer kan være blevet opfattet som en ernæringsmæssig forringelse. På intet tidspunkt synes kosten dog at have været mangelfuld m.h.t. bl.a. proteiner, mineraler og vitaminer, måske med undtagelse af A-vitaminer, idet Essemyr dog understreger, at de mere værdifulde stoffer som animalske proteiner især tilvebragtes gennem arbejdernes egenproduktion. Den tilstrækkelige ernæring opnåedes kun gennem kombinationen af køb af fødevarer og egenproduktion.

Undersøgelsen kan forekomme snæver i sin afgrænsning. Den er imidlertid præget af metodisk stringens, og resultaterne perspektiveres glimrende til såvel den svenske som internationale faglitteratur. En svensk disputats på højt niveau.

*Per Boje*

PREBEN MELLBYE-HANSEN: De danske Kronjuveler. Rosenborg 1990, 216s.

Mens rigsregalierne endegyldigt er placeret i museumsmontere, er der den charmerende omstændighed ved kronjuvelerne, at de stadig står til rådighed for – og bruges af – landets dronning. Gudmund Boesen er forfatter til standardværket om regalierne (suppleret med læsning af Historisk Tidsskrift, Bind 90), mens Preben Mellbye-Hansen for fremtiden vil have sit navn knyttet til juvelerne. Den foreliggende bog fremtræder med et pragtværks ydre, men bag dette ligger en minutøs historisk undersøgelse. Resultatet er – og her må man tilgive recensenten – ikke alene fascinerende, men tillige rigt facetteret og af høj karat.

Historien er i alt korthed den, at kronjuvelernes status som sådan skyldes Sophie Magdalenes testamentariske bestemmelser fra 1746. Smykkerne skulle ikke betragtes som privat ejendom, men stå til rådighed for den til enhver tid siddende dronning. Hendes nærmeste efterfølgere greb det dog an på den måde – og det ville næppe have chokeret Sophie Magdalene – at de genanvendte perler og sten i nye fatninger, og derfor har de garniturer, der i dag udstilles på Rosenborg, i det væsentligste fået deres udseende i årene 1840-42, altså på Caroline Amalies tid. Siden er de blevet placeret i et skrin, fremstillet i 1910 til Dronning Lovisa.

Skiftende dronninger har altså sat deres præg, i et enkelt tilfælde også i meget negativ forstand. En gyser er beretningen om Struensees »gadesalg« gennem den danske postkontrollør i Hamborg. Ved den lejlighed blev Sophie Magdalenes »store buket« afhændet til spotpris. Forbløffende er også fortællingen om »skattefundet« på Rosenborg i 1906, da ihærdig banken på fløjlstapeterne

afslørede et godt gemt skab, der rummede et forglemt forråd af perler, brillanter, smaragder m.m. Det gav anledning til en genoptagelse af genanvendelsestraditionen, nu i form af smykker forfærdiget til Dronning Lovisa.

Forfatterens vellykkede juveldetektiveiske forehavende støtter sig på fortegnelser, regnskaber og en lang række originale smykkefatninger, ribbede for rosensten og brillanter, men bevaret som sikkerhed for, at alt i sin tid var gået rigtigt til, når en ny dronnings behov skulle dækkes. Enkelte stenes placering i skiftende indfatninger kan spores over mere end 200 år, og selv om den omfattende argumentation og dokumentation stiller krav til den ikke juvelkyndige læsers tålmodighed, så har grundigheden her så absolut sin berettigelse.

*Anders Monrad Møller*

**OLE VENTEGODT:** Redere, rejser og regnskaber. Et par flensborgske partrederiregnskaber 1783-1812. Flensborg, Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1989. 260 s., ill. 148 kr.

Ole Ventegodt er under et studieophold i Flensborg stødt på to regnskabsbøger fra et par af byens partrederier fra omkring 1800. Disse regnskaber har han nøje gennemanalyseret, og resultatet præsenteres i den foreliggende bog.

Den indledes med en glimrende baggrundsorientering vedrørende byen og de træk, der var typiske for dens søfart, nemlig partrederierne og disses regnskaber og økonomi samt skibstyperne og sørejserne. Hovedstykket i fremstillingen udgøres af en minutøs gennemgang af tre skibes rejser og økonomi mellem 1783 og 1812. Hertil knytter sig også de afsluttende omfangsrige bilag med detaljerne vedrørende disse skibes regnskaber og rejser.

Hele fremstillingen hviler på de regnskabsbøger, som vist er de eneste kendte af deres art fra den florissante handelsperiode. Ydermere øges deres værdi derved, at de stammer fra partrederier, som jo var den typiske organisationsform i hele det dansk-norske monarki, og ved at de tre fartøjer var repræsentative for byens rejse- og handelsmønstre samt for periodens udvikling med hensyn til skibstyper.

Alt dette har Ole Ventegodt et sikkert blik for, og det er lykkedes ham at give et særdeles instruktivt billede af den daglige drift af ganske almindelige handelskibe i udenrigsfart, domineret af periodens stærkt vekslende konjunkturer for fragtfart under Dannebrog.

Det ældste skib (Der Junge Hinrich) var en galeot på 34 kommercelæster og med en 6 mands besætning. Denne blev i 1793 solgt efter nogle sløje år, hvorpå samme partrederi i stedet lod bygge en mere moderne galease (Die Einigkeit) på 54½ læst, der oven i købet kun krævede 1 mand mere i besætningen. Ved det andet partrederis etablering i 1794 byggede man selv en stor fregat (Die Harmonie) på omkring 100 læster og med 10 mand ombord; allerede i 1801 blev den imidlertid omrigget til et endnu mere moderne barkskib.

Også hvad angår sejlads mønstrene, afspejlede de tre skibe tidens almindelige udvikling. Der Junge Hinrich afsejlede normalt fra Flensborg om foråret til en østersøhavn, hvorfra man fik en last tømmer, hør eller korn til Sydvesteuropa eller Middelhavet, hvorfra skibet gik med last til Nordeuropa og endelig returnerede til hjemhavnen for atter at ligge der vinteren over. For Die Einigkeits